

УДК 330.1:368

Вовк О.М.

*кандидат економічних наук, доцент,
Національний авіаційний університет*

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

АНОТАЦІЯ

Предметом дослідження є процес стратегічного управління системою економічної безпеки та його взаємозв'язок із процесом розвитку підприємства. Метою є обґрунтування теоретико-методичного забезпечення управління розвитком системи економічної безпеки підприємства. У статті запропоновано стратегічний підхід до опису послідовності управління системою економічної безпеки, що враховує цілі розвитку підприємства та його економічного потенціалу.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, система економічної безпеки, стратегічне управління, розвиток, стратегічний підхід.

АННОТАЦИЯ

Предметом исследования в статье является процесс стратегического управления системой экономической безопасности и его взаимосвязь с процессом развития предприятия. Целью является обоснование теоретико-методического обеспечения управления развитием системы экономической безопасности предприятия. В статье предложен стратегический подход к описанию последовательности управления системой экономической безопасности, учитывающий цели развития предприятия и его экономического потенциала.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, система экономической безопасности, стратегическое управление, развитие, стратегический подход.

ANNOTATION

The subject-matter of the article is a process of strategic management of economic security system and its relationship with the process of enterprise development. The purpose is to substantiate theoretical and methodological provision of management of the development of enterprise economic security system. The article proposes a strategic approach to describing the procedure of economic security system management that includes development goals of the enterprise and its economic potential.

Key words: enterprise economic security, economic security system, strategic management, development, strategic approach.

Постановка проблеми. Економічна безпека підприємств в умовах зростання внутрішньо-національних та іноземних загроз, що спровоковані процесами глобалізації, динамічністю нарощування інформаційних технологій, проблемами екологічного та соціального характеру, є об'єктом різновекторного дослідження щодо пошуків результативних стратегій управління, забезпечення ефективності діяльності, обґрунтування напрямів подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорія управління економічною безпекою в сучасних наукових дослідженнях наведена досить широко. Зокрема, наукові публікації В. Ареф'євої [1], В.І. Мунтіян [2], С.М. Ілляшенко [3] розкривають сутність і основи управління; методичне забезпечення оцінювання рівня безпеки або витрат на передбачення досліджуються у працях О.Ф. Ярошенко [4], І.А. Федоренко [5], Р.М. Скриньковського [6]; питання формалізації складників системи економічної безпеки

підприємства описані в роботах М.П. Денисенко [7], М.І. Аверічева [8]; стратегічного управління – О.В. Лясковець [9], О.Р. Бойкевич [10].

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методичного забезпечення управління розвитком системи економічної безпеки підприємства, що має враховувати цілеспрямованість та стратегії діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу. Теоретичні положення управління економічною безпекою наведені в наукових дослідженнях множиною підходів, часто не пов'язаних логікою трактування. З початку 90-х рр. ХХ ст. сформувався чотири ключові підходи: захист від впливів, захист комерційної таємниці, управління за сферами діяльності підприємства і ресурсно-функціональний. Нині є багато вузькоспеціалізованих досліджень за галузями національного господарства, за специфікою технологій виробництва продукції чи надання послуг. Безумовно, наукове розроблення вузькоспеціалізованих напрямів забезпечення економічної безпеки підприємств є важливою, оскільки дає змогу провести всебічні й глибокі дослідження обраного аспекту діяльності підприємства і показати економічне обґрунтування інструментарію оцінювання загроз і формування механізмів забезпечення економічної безпеки підприємств у тій або іншій сфері. Проте чим більше таких досліджень, тим більше постає проблема в їх узагальненні й систематизації. Так, дослідження поглядів окремих науковців на сутність категорії «економічна безпека підприємства» дало змогу виділити таку залежність. Частина з них [7; 10–13] розглядає економічну безпеку як стан захищеності підприємства від впливу загроз, за якого забезпечується досягнення поставлених цілей навіть у ситуації невизначеності зовнішнього середовища та прийняття ризикованих управлінських рішень. Інші дослідники [1; 3; 9; 8] вважають економічну безпеку сукупністю процесів щодо ефективного використання ресурсів підприємства шляхом здійснення функціонально спрямованих впливів фінансово-економічного, організаційного й соціального характеру для досягнення підприємством стану стабільного функціонування та розвитку. Так, більшість дослідників виділяють такі складники системи економічної безпеки, як фізичні, фінансові, кадрові, інтелектуальні, організаційні, екологічні та ін. Системі елементи економічної безпеки мають бути зумовлені не лише функціональними сферами діяльності, а й враховувати напрями розвитку підприємства. За спрямованості досліджень на виявлення впливу

складників на ефективність системи економічної безпеки не досить розкрито перспективи впливу стратегічного управління розвитком підприємства на систему економічної безпеки і зворотних процесів.

Розвиток економічної системи є динамічним явищем, що відображає якісні та кількісні зміни у складі, структурі чи інших характеристиках. О.І. Кондратюк у загальному виді економічний розвиток визначає у вигляді функціональної залежності від таких змінних, як стійкість функціонування підприємства в різних циклах, спроможність до здійснення необхідних змін у процесі розвитку, потенціал підприємства та умови зовнішнього середовища [14]. В. Богомазова виділяє такі типи: перший передбачає виділення типів економічного зростання з погляду потреб і можливостей суспільства (розрізняють природний, гарантований і фактичний типи економічного зростання); факторний підхід, за якого виділяють екстенсивний та інтенсивний; з погляду продуктивних сил, техніки і технології виробництва: доіндустріальний, індустріальний, постіндустріальний типи; з погляду впливу світового господарства на національне розрізняють імпортозамінний та експортноорієнтований типи зростання [15].

Запропонований О.В. Лясковцем методичний підхід щодо забезпечення стратегічного управління розвитком економічної безпеки спрямований на поліпшення процесу розроблення стратегії, покращення захисту, швидкості та достовірності визначення наявних проблем [9]. С.М. Шкарлет пропонує два підходи до трактування й управління економічною безпекою: статичний і діяльнісний [11]. Автор зазначеного дослідження описав діяльнісний підхід за моделью-ланцюговими зв'язками і зазначив, що дефініція «безпека» є об'єктивною дійсністю суб'єкта в певних умовах і ґрунтується на активній взаємодії суб'єкта та середовища [11]. При тримуючись діяльнісного підходу, І.М. Аверічев будував профіль економічної безпеки та оцінював вплив на її нарощування системи з двох взаємообернених компонентів: ресурсомісткості та ефективності активів [8]. Отже, наявні підходи до стратегічного управління розвитком системи економічної безпеки розглядають взаємовпливи середовища (а саме його факторів) із підвищенням або зниженням рівня безпеки.

Розвиток системи економічної безпеки підприємства – це процес реагування на нові загрози та нарощування рівня захисту за підвищення ефективності застосування необхідних ресурсів. На думку автора, зміни в системі мають бути прогнозованими та економічно вигідними для підприємства, а також процес удосконалення і впровадження новітніх досягнень у сфері економічного захисту має бути безперервним. Саме зміни системи економічної безпеки є основою адаптації підприємства до загроз і забезпечують, за умови економічної доцільності, зростання ефективності роботи підприємства та досягнення поставлених

стратегічних цілей у нарощуванні конкурентоспроможності підприємства та якості продукції.

Процес розвитку системи економічної безпеки підприємства включає в себе елементи стратегічного управління, що реалізуються на етапах проектування системи та її складників, а також прогнозування, контролю за досягненням цілей, управління процесами адаптації підприємства (рис. 1).

На думку автора, під час стратегічного управління розвитком системи економічної безпеки підприємства необхідно спрямовувати впливи на врахування умов ефективної реалізації стратегій розвитку й економічного потенціалу. При цьому мають бути враховані такі фактори:

- для розвитку системи економічної безпеки мають реалізовуватися цілі розвитку підприємства, використовуватися акумульовані ресурси та економічний потенціал;

- динамічність змін зовнішнього середовища та внутрішніх цілей, на які підприємство повинно мати плани та програми реагування з проектними кошторисами для оцінювання витрат і результатів застосування таких програм;

- складники системи економічної безпеки здійснюють різновекторний вплив на ефективність розвитку підприємства, що зумовлюється вартістю їх активізації, доцільністю та вузькою функціональністю використання;

- ефективність реалізації системи економічної безпеки, крім вартості залучення функціональних складників, визначається кваліфікацією працівників, їхньою фізичною та психологічною підготовкою до загроз, компетенціями, організаційною системою управління та рівнем колективної підготовки;

- корпоративні інтереси підприємства мають бути узгоджені між цілями розвитку та формуванням системи економічної безпеки в напрямках зростання (що пов'язано з ризиками освоєння інноваційних технологій) та превентивних заходів (що мають спрямовуватися на мінімізацію ризиків, а отже, і скорочення масштабів застосування інноваційних технологій);

- кібербезпека, що включає фізичний, інформаційний захист, доступ до інформації (її якість, вчасність, обсяги та структуру);

- рівень ефективності фінансово-економічного стану підприємства визначає ресурсні можливості розвитку, тому під час стратегічного управління розвитком системи економічної безпеки необхідно проводити фінансовий аналіз, аудит та контролювати зміни в економічному стані підприємства;

- в умовах постійного реформування нормативно-законодавчої бази необхідно враховувати зміни політичної ситуацій, характер впливу на стан підприємства законодавчого регулювання.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Проведені дослідження наукових здобутків у сфері стратегічного управління розвитком системи економічної безпеки виявили сконцентрованість дослідників на питаннях структуризації системи

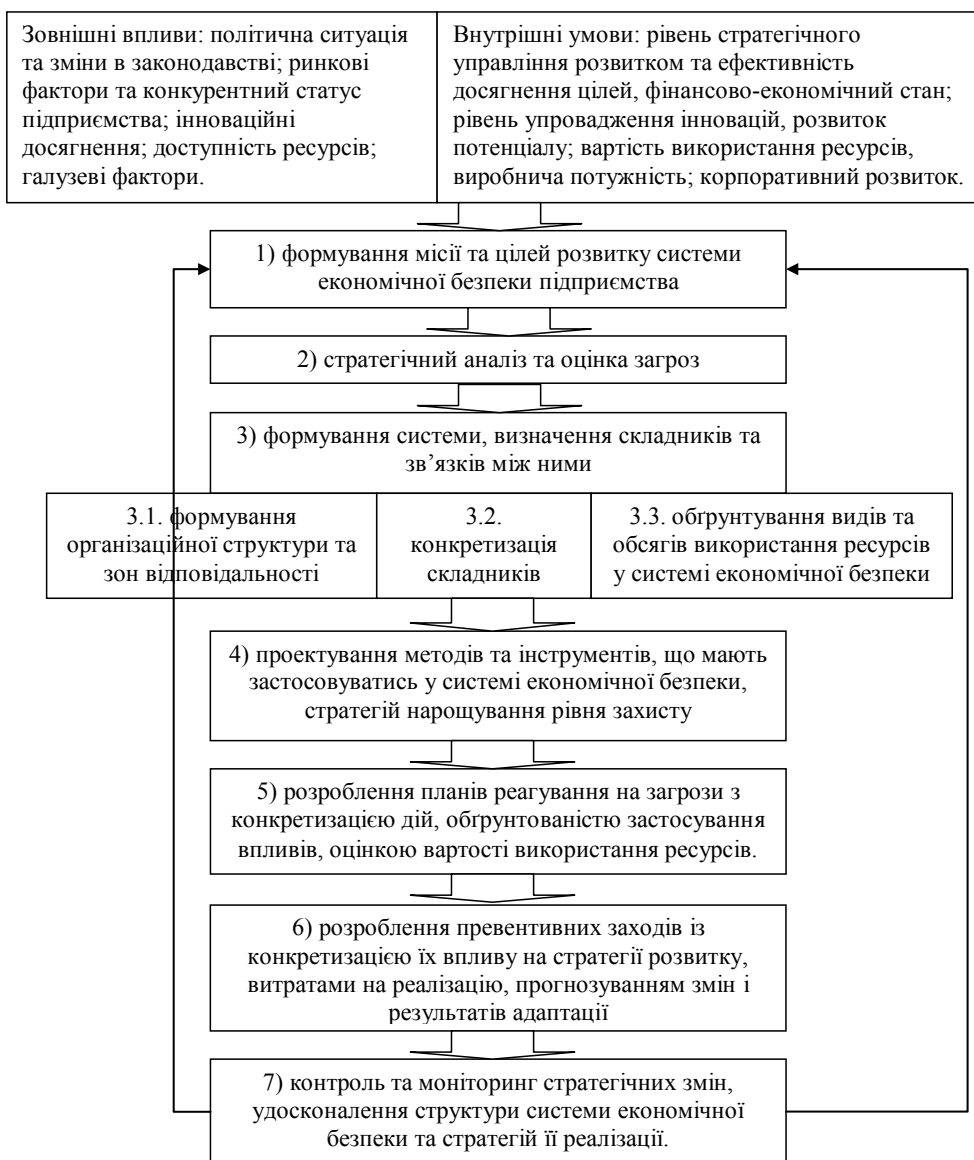

Рис.1. Формалізація процесу розвитку системи економічної безпеки підприємства: стратегічний аспект

Джерело: розроблено автором

та опису процесів забезпечення безпеки. Автором запропоновано стратегічний підхід до опису послідовності стратегічного управління системою економічної безпеки, що враховує цілі розвитку підприємства та його економічного потенціалу. Подальші дослідження необхідно проводити в напрямках проектування змін та розроблення системи адаптаційних заходів для передбачення ефективності розвитку системи економічної безпеки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ареф'єва О.В., Кузенко Т.Б. Планування економічної безпеки підприємств: монографія. Київ, 2004. 172 с.
2. Мунтян В.І. Економічна безпека України. Київ, 1999. 462 с.
3. Ілляшенко С.М. Складові економічної безпеки підприємства та підходи до її оцінки. Актуальні проблеми економіки. 2013, № 3. С. 12–19.
4. Ярошенко О.Ф. Визначення рівня економічної безпеки підприємства Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. 2011. Вип. 2 (10). С. 102–109.
5. Федоренко І.А. Розвиток концептуальних підходів до визначення економічної безпеки промислових підприємств. Інноваційна економіка. 2013. № 5. С. 304–308. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua>.
6. Скриньковський Р.М. Економічна безпека підприємства: сутність, класифікація та система діагностики. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. 3. С. 414–418. URL: <http://global-national.in.ua>
7. Денисенко М. П. Пріоритетні напрями посилення економічної безпеки// Економіка та держава. 2017. № 3, С. 32–35.
8. Аверічев І.М. Функціонально-параметрична модель економічної безпеки підприємств водного транспорту. Збірник наукових праць Донецького національного університету. Економіка і організація управління. 2014. Випуск 4 (20). С. 14–19.

9. Лясковець О.В. Теоретико-методичні основи забезпечення стратегічного управління розвитком економічної безпеки підприємств машинобудування// Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2017. № 2 (80). С. 97–105.
10. Бойкевич О.Р. Стратегічні пріоритети та засоби зміцнення економічної безпеки торговельного підприємств: автореф. дис... канд. екон. наук.: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)»; Львів. комерц. ак-мія Центральної спілки споживчих товариств Укр. Львів, 2011. 22 с.
11. Шкарлет С.М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект: монографія. Київ., 2007. 436 с.
12. Нікітіна А.В. Управління економічною безпекою автотранспортних підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.04/«Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)»; Харків, 2015. 20 с.
13. Мізюк В.В. Економічний механізм забезпечення авіаційної безпеки авіатранспортних підприємств: дис. канд. екон. наук: 08.00.04/«Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)»; Національний авіаційний університет; Київ, 2011. 193 с.
14. Кондратюк О.І. Основні напрями економічного розвитку підприємств у сучасних умовах // Зб. наук. праць Таврійського державного агротехнологічного університету. 2013, № 1, С. 257–266.
15. Богомазова В. Система індикаторів економічного зростання// Формування ринкових відносин в Україні. 2012. Вип. 6 (133). С. 40–49.
4. Yaroshenko O. F. (2011), " Determination of the level of economic security of the enterprise. ", *Visnyk Skhidnoievropeiskoho universytetu ekonomiky i menedzhmentu*, no. 2, pp. 102–109.
5. Fedorenko I.A. (2013), " Development of conceptual approaches to the definition of economic security of industrial enterprises. ", *Innovatsiina ekonomika*, no. 5, pp. 304–308. available at: <http://irbis-nbuv.gov.ua>.
6. Skrynkovskyi R.M. (2015), " Economic security of the enterprise: the essence, classification and system of diagnostics ", *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, no. 3, pp. 414–418. available at: <http://global-national.in.ua>.
7. Denysenko M. P. (2017). " Priority directions for strengthening economic security", *Economy and state*, no. 3, pp. 32–35.
8. Averichev I.M. (2014). " Functional-parametric model of economic safety of enterprises of water transport ", *Zbirnyk naukovykh prats Donetskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*, no. 4, pp. 14–19.
9. Liaskovets O.V. (2017). " Theoretical and methodical bases of strategic management of economic security development of mechanical engineering enterprises ", *Naukovi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli.*, no. 2, pp. 97–105.
10. Boikevych O.R. (2011), " Strategic priorities and means of strengthening the economic security of trading enterprises ", *Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Lviv Trade Academy, Lviv, Ukraine*
11. Shkarlet S.M. (2007) *Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva: innovatsiynyy aspekt [Economic security of an enterprise: an innovative aspect]* National Aviation University. Kyiv, Ukraine
12. Nikitina A.V. (2015), " Management of economic safety of motor transport enterprises ", *Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Kharkiv National Automobile and Highway University, Kharkiv, Ukraine*
13. Miziuk V.V. (2011), " Economic mechanism of providing aviation safety of air transport enterprises ", *Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, National Aviation University, Kyiv, Ukraine.*
14. Kondratiuk O.I. (2013), " The main directions of economic development of enterprises in modern conditions ", *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky)*, no. 1, pp. 257–266.
15. Bohomazova V. (2012), " System of indicators of economic growth ", *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, no. 6, pp. 40–49.

REFERENCES:

1. Arefieva O.V. and Kuzenko T.B. (2004) *Planuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpryyemstv [Planning of economic security of enterprises]* Vydavnytstvo Yevropeiskoho universytetu. Kyiv, Ukraine
2. Muntiiian V.I. (1999) *Ekonomichna bezpeka Ukrainy [Economic security of Ukraine]* KVITs. Kyiv, Ukraine
3. Illiashenko S.M. (2013), " Components of economic security of the enterprise and approaches to its evaluation", *Actual problems of the economy*, no. 3, pp. 13–19.

Vovk O.M.
*Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor,
National Aviation University*

MANAGEMENT OF ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY SYSTEM DEVELOPMENT: THEORETICAL ASPECTS

The economic security of enterprises in the conditions of growth of internal and foreign threats provoked by processes of globalization, dynamic growth of information technologies, ecological and social problems, is the object of multi-vector research in the search for effective management strategies, ensuring the effectiveness of activities, substantiation of directions for further development.

The development of an enterprise's economic security system is a process of responding to new threats and increasing the level of security by increasing the efficiency of the use of necessary resources. According to the author, changes in the system should be predictable and cost-effective for the enterprise, as well as the process of improving and implementing the latest advances in the field of economic protection should be continuous. It is changes in the system of economic security that are the basis of the enterprise's adaptation to the threats and provide, upon the condition of economic feasibility, the growth of the enterprise performance and achievement of the set strategic goals in increasing the competitiveness of the enterprise and the quality of products.

The process of developing the system of economic security of the enterprise includes elements of strategic management, implemented at the stages of designing the system and its components, as well as forecasting, control over the achievement of goals, management of the processes of adaptation of the enterprise. In the opinion of the author, in strategic management of the development of the enterprise economic security system, it is necessary to direct the influence on taking into account the conditions for the effective implementation of development strategies and economic potential. Herewith the following factors should be taken into account: the goals of the enterprise development must be realized, accumulated resources and economic potential should be used; the enterprise should have plans and programs for reacting with project estimates to evaluate the costs and results of the application of such programs; components of the system of economic security have a multi-vector impact on the efficiency of enterprise development; effectiveness of the implementation of the system of economic security is determined by the competence, qualification, and training of employees, organizational management system, and level of collective training; corporate interests of the enterprise should be coordinated in the directions of growth and preventive measures; cybersecurity level; enterprise efficiency level; the nature of the impact of legislative regulation on the state of the enterprise.

Researches of scientific achievements in the field of strategic management of the development of economic security system have revealed the concentration of researchers on the issues of structuring the system and describing the security processes. The author proposes a strategic approach to describing the sequence of strategic management of the system of economic security, taking into account the goals of enterprise development and its economic potential. Further research should be carried out in the direction of designing changes and developing a system of adaptation measures to predict the effectiveness of the development of the economic security system.